Utbildningsutskottets betänkande 1982/83: 9

om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar (prop. 1982/83: 27)

Propositionen

Regeringen har i proposition 1982/83: 27 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta de inom utbildningsdepartementet upprättade förslagen till

1. lag om ändring i högskolelagen (1977: 218),
2. lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,
3. lag om upphävande av lagen (1977: 219) om obligatoriska studerandesammanslutningar,
4. lag om upphävande av lagen (1977: 220) om elektorsförsamling vid högskoleenhet.

De i propositionen framlagda lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i högskolelagen (1977: 218)

Härigenom föreskrivs att i högskolelagen (1977: 218) skall införas en ny paragraf, 36 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	36 a §
	Regeringen får meddela föreskrifter om skyldighet för studerande som går igenom utbildning inom högskolan att tillhöra särskilda studerandesammanslutningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrivs att i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde skall införas en ny paragraf, 12 b §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	12 b §
	Regeringen får föreskriva att sådana studerandesammanslutningar som avses i 36 a § högskolelagen (1977:218) skall
	1. pröva om företrädare för de studerande skall ingå som ledamöter i organ vid högskoleenheterna
	2. utse och entlediga företrädare för de studerande i dessa organ.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

3 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1977: 219) om obligatoriska studerandesammanslutningar

Härigenom föreskrivs att lagen (1977: 219) om obligatoriska studerandesammanslutningar skall upphöra att gälla med utgången av juni 1983.

4 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1977: 220) om elektorsförsamling vid högskoleenhet

Härigenom föreskrivs att lagen (1977: 220) om elektorsförsamling vid högskoleenhet skall upphöra att gälla med utgången av juni 1984.

Motionerna

1982/83: 27 av Eva Hjelmström m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1982/83: 27 vad avser obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar,

2. att riksdagen uttalar att obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar bör upphävas och hemställer hos regeringen om nytt förslag i enlighet med vad som anförs i motionen.

1982/83: 49 av Rune Rydén (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar regleras i särskild lag.

Utskottet

Den förevarande propositionen 1982/83: 27 om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar bygger på förslag från universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). UHÄ:s förslag innebär två typer av obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutning, nämligen fullt medlemskap och begränsat medlemskap. Eftersom alla studerande har nytta av den studerandefackliga verksamheten skall medlemskapet alltid omfatta denna verksamhet. Studerande som inte har möjlighet att fullt utnyttja den service som de erbjuds i fråga om studiesocial verksamhet m. m. bör enligt UHÄ kunna få begränsat medlemskap och erlägga en reducerad medlemsavgift.

Fullt medlemskap skall tillkomma *dels* dem som studerar på allmän, lokal eller individuell utbildningslinje med undantag för studerande i distansundervisning eller i utbildning som är förlagd till annan ort än högskoleorten, *dels* dem som studerar enstaka kurser i större omfattning. Även för dem som genomgår forskarutbildning bör, enligt UHÄ:s mening, gälla fullt medlemskap med undantag för forskarstuderande med låg aktivitetsgrad. Begränsat medlemskap bör enligt UHÄ kunna gälla för alla andra studerande.

Föredragande statsrådet ansluter sig i propositionen till de riktlinjer som UHÄ föreslagit beträffande obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutning för alla studerande vid statlig högskoleenhet. Vidare förordas att det obligatoriska medlemskapet i nationer och fakultetsföreningar skall bestå. Det bör enligt föredragande statsrådet ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att utfärda närmare riktlinjer och föreskrifter beträffande obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar, nationer och fakultetsföreningar i enlighet med vad som förordats i propositionen.

I motion 1982/83: 27 föreslås avslag på proposition 1982/83: 27 i vad gäller obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar samt begärs ett uttalande om att nuvarande obligatoriska medlemskap skall upphävas. Samtidigt hemställs om ett nytt förslag av innebörd att medlemskapet skall vara frivilligt.

Enligt motion 1982/83: 49 bör riksdagen besluta att obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar regleras i särskild lag. Motivering-

en är att det obligatoriska medlemskapet innebär ett sådant ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna att det måste lagfästas.

Utskottet vill först erinra om att det i proposition 1978/79: 100 förordades att det obligatoriska medlemskapet skulle behållas mot bakgrund av att någon bättre lösning inte stått att finna trots långvarigt utredningsarbete. I propositionen anfördes att om det obligatoriska medlemskapet skulle ersättas av ett frivilligt, skulle detta förutsätta antingen en avsevärt sänkt ambitionsnivå i fråga om både studerandefacklig och studiesocial service eller ett behov av betydande statliga bidrag för verksamheten. Riksdagen anslöt sig till vad som förordats i propositionen (UbU 1978/79: 25, rskr 1978/79: 244). Enligt utskottets mening har förutsättningarna i dessa avseenden inte förändrats. Utskottet finner därför ingen anledning att nu ha en annan uppfattning i frågan om ett obligatoriskt medlemskap än den riksdagen hade under riksmötet 1978/79.

I lagstiftningsfrågan vill utskottet anföra följande. Enligt 2 kap. 2 § regeringsformen (RF) är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot tvång att tillhöra sammanslutning för åskådning (negativ föreningsfrihet). Studerandesammanslutningar utgör emellertid inte – som konstaterades bl. a. under riksmötet 1975/76 av konstitutionsutskottet (KU 1975/76: 56 s. 28) – sådana föreningar och omfattas därför inte av reglerna om den negativa föreningsfriheten. Det är således inte oförenligt med föreskrifterna i RF att ålägga de studerande att vara medlemmar i studerandesammanslutningar.

Vad gäller den rättsliga regleringen av kårobligatoriet redovisas i proposition 1982/83: 27 (s. 10–12) de förutsättningar som RF och lagstiftningen i övrigt ger i fråga om formerna för denna reglering. På där anförda grunder anses regeringen i princip vara behörig att meddela de föreskrifter om obligatoriska studerandesammanslutningar som kan behövas. Sådana föreskrifter skulle dock kunna medföra en inskränkning i den rätt att gå igenom utbildning som föreskrivs i högskolelagen. Denna lag måste därför kompletteras med en föreskrift att regeringen får meddela bestämmelser om skyldighet för de studerande att tillhöra studerandesammanslutning. Förslag om en sådan ändring i högskolelagen är fogat till propositionen.

Enligt utskottets mening bör det få ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen utser att i enlighet med de riktlinjer som har angetts i propositionen utfärda föreskrifter beträffande obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar, nationer och fakultetsföreningar. Utskottet föreslår därför att riksdagen med avslag på motionerna 1982/83: 27 och 1982/83: 49 och med bifall till proposition 1982/83: 27 antar det inom utbildningsdepartementet upprättade förslaget till lag om ändring i högskolelagen (1977: 218).

Vidare föreslår utskottet att riksdagen antar de inom utbildningsdepartementet upprättade förslagen dels till lag om upphävande av lagen (1977: 219) om obligatoriska studerandesammanslutningar, dels till lag om upphävande av lagen (1977: 220) om elektorsförsamling vid högskoleenhet.

Vad gäller förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde har utskottet kunnat konstatera att förslaget är föranlett av att studerandesammanslutningar, såsom varande enskilda rättssubjekt, inte utan stöd av lag kan anförtros den myndighetsutövning som det innebär att utse ledamöter i statliga organ. Enligt 33 § högskolelagen (1977: 218) har emellertid regeringen redan nu rätt att överlämna de uppgifter i fråga om utseende av ledamöter i högskoleorgan som avses i den föreslagna lagändringen. Ändringen är därför obehövlig. Lagförslaget bör alltså inte antas av riksdagen.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med avslag på motionerna 1982/83: 27 och 1982/83: 49 samt med bifall till proposition 1982/83: 27 antar förslaget till lag om ändring i högskolelagen (1977: 218),
2. att riksdagen antar förslaget i proposition 1982/83: 27 till lag om upphävande av lagen (1977: 219) om obligatoriska studerandesammanslutningar,
3. att riksdagen antar förslaget i proposition 1982/83: 27 till lag om upphävande av lagen (1977: 220) om elektorsförsamling vid högskoleenhet,
4. att riksdagen avslår förslaget i proposition 1982/83: 27 till lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Stockholm den 30 november 1982

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Pär Granstedt (c), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelsson (vpk), Göran Persson (s) och Kenth Skårvik (fp).

Reservationer

1. Lag om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar (mom. 1)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet vill" och slutar "högskolelagen (1977: 218)" bort ha följande lydelse:

Rätten att frivilligt sammansluta sig för syften man finner angelägna är central i ett öppet och fritt samhälle av vår typ. Fria och från den offentliga makten fristående sammanslutningar är ett värn för demokratin och bidrar till engagemang och delaktighet.

På samma sätt som enskilda människor måste tillförsäkras den ovillkorliga rätten att i fria former sluta sig samman, skall varje medborgare också ha rätt att avstå från att medverka i sammanslutningar vars syften strider mot den personliga övertygelsen. Ett medlemskap som av den enskilde uppfattas som ett intrång i den egna integriteten får inte tvingas fram.

Det nuvarande tvånget för studerande att tillhöra studentkår har från tid till annan uppfattats som stridande mot denna sistnämnda rättighet. Flera kårer har också under årens lopp i de studerandes namn agerat på ett sätt som är oförenligt med ett obligatoriskt medlemskap.

Utskottet anser, att ett obligatoriskt medlemskap i studentkår är acceptabelt endast under det uttryckliga villkoret att kårernas verksamhet begränsas till sådana områden där hänsynen till den enskildes integritet inte kommer i fara. Propositionens förslag bygger på en sådan grundsyn.

Det finns i dag ett flertal studentkårer som inte omfattas av obligatoriet men som önskar göra det. De frivilliga kårerna har betydligt sämre möjligheter än de obligatoriska att planera sin verksamhet eftersom de inte med säkerhet vet vilka ekonomiska resurser de har att tillgå. Genom de förslag som framläggs i proposition 1982/83: 27 löses dessa svårigheter. Dessutom får kårerna nu möjlighet att själva utse sina representanter i de olika högskoleorganen. Därmed försvinner elektorsförsamlingarna och med dem en onödig byråkrati.

Utskottet anser emellertid att förslaget om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar är av sådan principiell natur att reglering bör ske i särskild lag. Beställningen hos regeringen av bestämmelser om ett kårobligatorium innebär att riksdagen frånträder sitt lagstiftningsansvar på ett sätt som inte är förenligt med hittills etablerad praxis.

Riksdagen bör hos regeringen begära att den lägger fram förslag till lag om kårobligatoriet för riksdagen. Nu gällande lag om obligatoriska studerandesammanslutningar (1977: 219) torde därvid kunna tjäna som utgångspunkt. I denna nya lag bör läggas fast att medlemskapet i studerandesam-

manslutning kan vara fullt eller begränsat. För den som följer distanskurser och decentraliserade kurser bör medlemskapet vara begränsat, liksom för enstaka kurser som omfattar högst 9 poängs studier. Vidare bör medlemskapet i nationer och fakultetsföreningar omfatta alla studerande som studerar på kårorten.

I kårernas stadgar skall finnas en ändamålsparagraf innebärande att kårernas uppgift skall vara att främja medlemmarnas studier och vad därmed äger sammanhang. Besvär över ändamålsparagrafens tillämpning skall kunna anföras om beslutet också har ekonomiska konsekvenser. Lagen måste därutöver innehålla föreskrifter om sanktionsmöjligheter gentemot dem som inte fullgör sin betalningsskyldighet (avstängning från prov eller undervisning) samt hur tvister mellan olika kårer på samma ort rörande representation i olika högskoleorgan skall slitas.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 49, med anledning av proposition 1982/83: 27 och med avslag på motion 1982/83: 27 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ny lag om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutning.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 49, med anledning av proposition 1982/83: 27 och med avslag på motion 1982/83: 27 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ny lag om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar,

2. Frivilligt medlemskap i studerandesammanslutningar (mom. 1)

Björn Samuelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet vill" och slutar "högskolelagen (1977: 218)" bort ha följande lydelse:

Det är felaktigt att tvångsansluta alla studerande till en organisation och att tvinga alla att ekonomiskt stödja en organisation. Självfallet har de studerande en del gemensamma problem, men i flertalet viktiga frågor finns inte en sådan intressegemenskap att kårobligatoriet är rimligt. De klassmotsättningar som finns i det svenska samhället avspeglar sig även bland de studerande. Skall de studerande samarbeta för bättre studievillkor – och så bör göras – måste det ske på demokratiskt frivillig väg och i de frågor som det finns verklig enighet kring.

Propositionen om obligatoriskt medlemskap i studerandesammanslutningar leder icke till ovannämnda samarbete utan till en passivisering av studenterna och bör därför tillsammans med motion 1982/83: 49 avslås av riksdagen. Regeringen bör lägga fram ett nytt förslag om frivilligt medlem-

skap i studerandesammanslutningar i enlighet med vad som anförs i motion 1982/83: 27.

dels att utskottets hemställan under I bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 27 och med avslag på proposition 1982/83: 27 och motion 1982/83: 49 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om frivilligt medlemskap i studerandesammanslutningar,

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982